

Na Cancún: hoe nu verder? Waar zijn wij vóór?

Tweede Ronde Tafel gesprek op 20 februari 2004

(Door Rob Bleijerveld en Kees Hudig)

ingekomen stukken voor 040220

(terug te vinden op <http://www.globalalternatives.nl/site/cancun2/teksten2.html>):

(Stukken van de eerste rondetafel zijn te vinden op: <http://www.globalalternatives.nl/site/cancun/teksten.html>)

1. "Bestaanszekerheid en de vernieuwing van het mondiaal economisch beleid",
door Lou Keune (Project Vóór de Verandering; Universiteit van Tilburg)
2. "Toegang tot zorg; effecten van de handel in gezondheidsdiensten",
door Anke Tijtsma (Wemos)
3. "Biologische landbouw",
door Wytze de Lange (XminY)
4. "Duurzame regionale economieën wereldwijd",
door Louis de Jel (St. Aarde)
5. Concept "Voorstellen voor een nieuw wereldhandelssysteem",
door Lou Keune (red.)
6. "Tweede overzicht van voorstellen",
door Lou Keune (red.)

(ingebracht tijdens Tweede Ronde gesprek):

7. "Geglobaliseerde macht: hedendaagse monopolie strategieën",
door Henry van Maasakker (ATTAC NI). Geen 'alternatief', maar
analyse van huidige economie.
8. "Aanvullingen op voorstellen Lou Keune, 20-2-04",
door Myriam van der Stichele
9. "Stellingen tav multinationale Ondernemingen",
door Erik Wesselius ((mondelijke toelichting)

I. Mededelingen

1. Aanwezig cw:

Kees Hudig (vz.) (XminY Solidariteitsfonds), Lou Keune (inleider) (Uni van Tilburg, Voor de Verandering), Anne van Schaik (Milieudefensie), Erik Wesselius (Corporate Europe Observatory), Louis de Jel (St. Aarde), Wytze de Lange (XminY Solidariteitsfonds), Anke Tijtsma (WEMOS), Anneke van Luijken (St. Irene), Albert Hebels (Ander geld, Landelijke Vereniging van Wereldwinkels), Chris Peeters (WTO.ZIP), Henry van Maasakker (ATTAC NI), Margalit Lauffer, Menno (achternaam?), Hein van Gelder, Han Deggeller (ATTAC Den Haag), Olet Castro (video)(St. Aarde), Maurice Klaassen (St. Pastei), onbekende, Bart Brugmans (WISE), Jan Vughts (St. Verantwoord), Wil Bouman, Rian Fokker (NOVIB), Sander van Bennekom (NOVIB), Joop de Heer (AardeBoerConsument, NAV), Niek Koning (vrijzwevend intellectueel), Rob Bleijerveld (not.)(WTO.ZIP)

Afgezegd: Mario van de Luytgaarde (FNV Mondiaal), Myriam van der Stichele (SOMO), Willem Hoogendijk (St. Aarde).

2. Myriam van der Stichele zei toe voor een volgende keer een voorstel te schrijven voor de financieringssector. En Erik Wesselius zal zijn bijdrage mondeling toelichten tijdens deze bijeenkomst.

De opzet van de tweede rondetafel was vergelijkbaar met de eerste: de discussie vindt in eerste instantie plaats tussen de 'deskundigen', toehoorders kunnen in tweede instantie vragen of toevoegingen maken. Dit

verslag is slechts een zeer sterke samenvatting van de middag, de meeste aanvullingen en opmerkingen uit de zaal zijn in dit verslag gesneuveld....

II. Introductie van stukken door Lou Keune.

Lou: Nieuwe voorstellen passen in de lijn van de bijdragen van 031212

Over bijdrage van hemzelf: "Bestaanszekerheid en vernieuwing van het economisch mondiaal beleid". Hij vindt bevestiging van zijn ideeën over mondiale bestaanszekerheid in een ingezonden brief van Tinbergen over de kosten daarvan (NRC, '91), in een boek van Bram Zwaan en in ILO-voorstellen over 'Basic Needs'. Bestaanszekerheid voor iedereen moet voorwaarde zijn voor elk voorstel voor een ander wereldhandelssysteem. Het zijn slechts politieke problemen die een realisering daarvan in de weg staan. Er moet tenminste een internationale vangnetregeling gecreëerd worden om een minimaal bestaan op basisniveau te garanderen.

Over bijdrage van Anke Tijtsma: "Toegang tot zorg: effecten van handel in gezondheidszorg". Haar stellingname over de bedreiging van vrijhandel voor het recht op gezondheid, hetgeen vooral de armen in de wereld benadeelt, is vergelijkbaar met wat eerder in verband met landbouw gezegd is. Ze pleit voor 'managed trade' op wereldniveau met een belangrijke rol weggelegd voor de Wereld Gezondheids Organisatie.

Over bijdrage van Louis de Jel: "Duurzame regionale economieën wereldwijd", nav discussie-insteek door Louis en Anton van St. Aarde op 031212.

Dit is een vervolg van de vorige discussie toen het betoog van St. Aarde voor principiële stellingname tav. transportbewegingen met nadruk op verhoging zelfvoorzieningsgraad, tegenover dat van anderen stond (bijvoorbeeld van Niek Koning: benadrukken van de voordelen van internationale handel (gericht op voedselzekerheid en met gebruikmaking van de efficiëntie ervan).

Over bijdrage van Wytze de Lange: "Biologische landbouw".

Dit vormt een zekere aanvulling op de discussie tav. regionalisering en landbouw, gezien de vraag over het al dan niet vooropstellen van wereldhandel in agrarische producten.

Over bijdrage van Erik Wesselius: gaat over multinationals, we horen het later.

III. Voorstellen voor nieuw beleid

Lou Keune doet namens Voor de Verandering het voorstel om een gezamenlijke (globale) tekst te produceren over hoe wij vinden dat internationaal handelsbeleid er uit moet zien. Aan het eind van de bijeenkomst wordt dat idee veranderd in het produceren van een stuk dat een verslag geeft van de bevindingen tijdens de eerste twee sessies.

IV. Nieuwe voorstellen:

IV-1. Korte introductie en reacties op Lou Keune: "Bestaanszekerheid en vernieuwing van het economisch mondiaal beleid".

Het is geen nationale maar internationale kwestie en we zijn allemaal medeverantwoordelijk voor de ongelijkheid in de wereld. We moeten af van de charitas en gaan werken aan institutionele voorzieningen die het mogelijk maken die bestaanszekerheid te garanderen. Er zijn oude ideeën die nog bruikbaar zijn van instituties die ook nu een rol kunnen spelen bij het realiseren van een stelsel van mondiale bestaanszekerheid:

ILO, FAO, UNESCO, UNICEF, WHO.

- "Marktverstoring, bureaucratie, verspilling, machtsmisbruik, ontnemen van initiatief van mensen", dat zijn problemen die we serieus moeten nemen. Maar de voorgestelde oplossing uit de jaren '70, '80 - namelijk privatisering - is niet de juiste gebleken. Er zijn goede ervaringen met het opzetten van voorzieningen in VN-verband en we moeten leren van de fouten die gemaakt zijn. Nu moet echter eerst het principe vastgelegd en de nodige middelen daarvoor gereserveerd worden.

- Het voorkomen van verstikking door bureaucratie, en garantie van zekere democratische controleerbaarheid bij een goede uitvoering door VN-instituten moet mogelijk zijn door juist de landelijke, provinciale en lokale uitvoerende organisaties uit te rusten met voldoende menskracht en middelen om de basisvoorzieningen te kunnen opzetten. Hoewel ook de rijken uit die staten moeten meebetalen kun je daar niet op gaan wachten. Toevoeging door Kees: Boeken van Hillary Wainwright en John Holloway gaan over een nieuwe discussie over hoe lokale mensen invloed kunnen uitoefenen op de besteding van internationale gelden.

- Regionalisering kan - zonder dat te idealiseren - een rol spelen bij het realiseren van voorzieningen door een grotere mate van autonomie en het gebruik van eigen mogelijkheden. Of daarbij de circulatie van sterke eigen munten een rol kan spelen weet Lou niet. Een goede financiering van basisgezondheidszorg (via de WHO) kan migratie beperken van geschoold gezondheidspersoneel naar het Noorden. En de financiering van lokale/regionale voedselproductie (via FAO) kan grootscheepse voedseltransporten vanuit EU of VS overbodig maken. Hoe dan ook blijft een basisvangnet het uitgangspunt.

- Het is mogelijk fondsen over te hevelen tbv basisvoorzieningen zonder oncontroleerbare en repressieve regimens te subsidiëren. Voorwaarde is de aanwezigheid van lokale uitvoeringsmogelijkheden (via lokale overheden en NGO's). In diverse situaties (ook bij oorlogen) zijn daarmee ervaringen opgedaan en elke concrete situatie eist een eigen aanpak.

- Wat in de tekst niet goed uit de verf is gekomen is de concrete benoeming van de geschonden basisrechten (neergelegd in VN-verklaringen) en dat die in de verschillende nationale grondwetten zijn verankerd. Het gaat er niet om het recht vast te stellen, maar te erkennen dat wij het zijn die het breken. Voor het werk van lobbyisten zijn dit soort voorbeelden en hoe ze verankerd zijn van belang.

-(Voorgesteld wordt om ook de Millennium Development Goals te benoemen in verband met internationale thema-campagnes (zoals die over gratis basisonderwijs)).

- Lou schat dat er per jaar per persoon (minimaal) 150 dollar nodig is voor opzet en uitvoering van de basisvoorzieningen.

In reacties wordt er onder meer op gewezen dat veel (maar niet alle) van de zaken die Lou stelt al vastgelegd zijn, bijvoorbeeld in de Millennium Goals. Lou baseert zich op een klassiek lijstje van de Economisch-Sociale Commissie van de VN uit de jaren '50. Daar zitten gezondheidszorg, huisvesting, voeding, onderwijs, zelfs recreatie, in. Het belangrijkste is om af te komen van de vrijblijvendheid ervan.

Anneke van Luyken wijst op de discussie die gaande is over een nieuw begrip, het 'Living Wage'-principe. Dit heeft relevantie waar regeringen het niveau van het minimumloon onder het bestaansminimum stellen. En het belang van vaststelling dat dit bindende rechten zijn, ook voor overheden.

Sander van Bennekom wijst op de mogelijkheden om gebruik te maken van al bestaande sanctiemechanismen, onder andere via de rechtbank. Hij wijst onder meer op het Verdrag van Lugano dat daar voorzieningen voor schept maar nauwelijks gebruikt wordt. Verder is er op een aantal gevallen (sextoerisme, visserij) ondersteunende jurisprudentie.

IV-2. Korte introductie en reacties op Louis de Jel: "Duurzame regionale economieën wereldwijd".

De gedachtengang is als volgt: We hebben dagelijks te maken met het neo-liberale stelsel, met de vrije markt-economie en globalisering die daaraan vast zit. Globalisering heeft een aantal goede ontwikkelingen

voortgebracht maar er zitten heel veel negatieve kanten aan op sociaal en ecologisch vlak. We zoeken kortgezegd naar oplossingen uitgaande van anti-globalisering, andersglobalisering en alternatieven voor het neo-liberalisme.

-1- Volgens ons is de meest logische oplossing: regionalisering. Wij pleiten voor een balans tussen regionalisering en globalisering, waarbij regio's zoveel mogelijk voor hen zelf zorgen (voedsel, energie, afvalverwerking, etc). Er kunnen allerlei redenen zijn om bepaalde producten van buiten de regio te halen. Op dit moment is het zo dat regionale economieën vaak vernietigd worden door globalisering.

-2- Iedereen heeft lokaal of provinciaal invloed op het op gang brengen van een proces tot regionalisering. Daarnaast moet er voldoende aandacht zijn voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, dus vanuit het bedrijfsleven. Dat er eerlijke handel tussen regio's plaats vindt (Fair Trade-principe). En, dat bedrijven ruimte geven aan regionale economieën in plaats van ze te vernietigen.

-3- Als derde moet er veel gebeuren in de economische context, bij de economische spelregels. Zoals schuldenkwijtschelding, WTO, het geldsysteem, wetten, belastingen. Dat hele conglomeraat is even belangrijk.

Afsluitend: er bestaan veel voorbeelden in de wereld van duurzame regionale economieën. Zie ook tekst op website. In Wageningen zijn nu er ook initiatieven om aan regionale zelfvoorziening op gebied van voedsel te gaan werken.

Vervolgens ontstaat er een omvangrijke discussie die vooral draait rond landbouw en de positie van boeren - zowel in Nederland als in arm gehouden landen. Joop de Heer pleit voor productiebeheersing en het instellen van minimumprijzen.

Niek Koning wil 'een betere balans tussen regionalisering en globalisering' dat klinkt al positiever dan puur 'regionalisering'. Maar: hoe bereik je die wenselijkheid en hoe los je daarmee een aantal belangrijke problemen mee op?

Vervolgens schetst hij een rijtje problemen (lage prijzen door overproductie) en oplossingen (productiebeheersing en afspraken in multilateraal verband, 'managed trade')

Louis de Jel pleit voor een combinatie van regionalisering met "een soort Fair Trade regeling met onze boeren". Maar Niek vertelt dat regionalisering veel bestaande problemen niet zal oplossen als die niet ook aangepakt worden. Er is voor boeren een dwang tot zoveel mogelijk produceren.

Wytze de Lange denkt dat veel opgelost zal zijn op het moment dat regio's alle voedselproducten in principe zelf produceren.

Rian Fokker wijst op de nadelen en risico's van een regionaliseringsverhaal, vooral voor ontwikkelingslanden, en ook zijn eerdere experimenten met zelfvoorzienende landbouwproductie de mist ingegaan. Handel is voor arme landen belangrijk om zich te kunnen ontwikkelen.

Een oplossing komt neer op het uitgaan van een quoteringssysteem waarbij niet meer geproduceerd mag worden dan je zelf consumeert en een stuk van het quotum aan de minst ontwikkelde landen gegeven wordt. Anneke van Luyken merkt op dat veel landbouwproductie geen voedingsmiddelen meer betreft maar ruwe grondstoffen, een heel andere markt dus. Ook wordt gewezen op de voortdurende schaalvergroterende werking van 'vrije handel' die kleine boeren de kop kost.

Na een veel langere discussie - met een centrale rol voor het produkt suiker - wordt besloten dat Louis alle reacties probeert te verwerken in een nieuw voorstel voor regionalisering en dat Rian een artikel zal maken over hun visie op quotering in combinatie met internationale handel.

Niek Koning (over positie arme landen): "Er moet meer dynamiek komen gericht op hun binnenlandse markt en ze moeten ook kunnen exporteren. Het is eenvoudigweg niet juist dat export altijd nadelig is. Kijk bijvoorbeeld naar de West-Afrikaanse katoen: dat is puur een bevolkingslandbouw. Juist in de katoengebieden gaat het beter, juist de katoenboeren hebben een betere voedselzekerheid dan de pure zelfvoorzieningsgerichte boeren die alleen voedingsgewassen produceren. Juist de bodems in die katoenstreken worden minder geërodeerd en uitgeput omdat daar af en toe nog een beetje kunstmest op komt. In tegenstelling tot de pure zelfvoorzieningsstreken. De kostprijs van de katoen is stukken lager dan die van

die paar honderd Amerikaanse katoenboeren (maar ten gunste van die Amerikaanse katoenboeren wordt de hele Amerikaanse markt afgeschermd en wordt er nog een hele boel katoen geëxporteerd). Er is dus een heel belangrijk discussiepunt: "geven we preferentiële toegang tot onze markten voor de exporten van de minst ontwikkelde landen, zeker voor die exporten waarin ze duidelijk een lagere kostprijs hebben dan wij - katoen, suiker?" "

PAUZE

IV-3. Korte introductie en reacties op Anke Tijtsma: "Toegang tot zorg; effecten van de handel in gezondheidsdiensten".

- Anke: (opname notulist was gedeeltelijk slecht verstaanbaar). In 2004 gaan we een campagne voeren over het onderwerp 'handel in diensten' met een focus op de toegang tot zorg. Doelgroep van de campagne is het Nederlandse zorgpubliek En we leggen uiteraard een link met de ontwikkelingslanden, maar we proberen daarin ook zoveel mogelijk met ons zorgstelsel vergelijken, met de issues die daar op dit moment spelen. Een daarvan is de tweedeling van de zorg door de uitverkoop van het ziekenfondsstelsel. Daardoor lijkt zorg in ieder geval minder bereikbaar te worden voor mensen. Aanvullende vragen gaan bijvoorbeeld over het feit dat verzekeringsmaatschappijen gaan investeren in verschillende ontwikkelingslanden en vervolgens zelf bepalen wie er wel verzekerd moet worden en wie niet. Het spreekt voor zich dat dan meestal de armsten uit de boot vallen. Je ziet met name in Afrika dat een groot deel van de chronisch zieken, bijvoorbeeld de HIV-AIDS patiënten, niet verpleegd worden en geen toegang hebben tot die zorg die ze juist heel erg nodig hebben.

Een ander aspect ten aanzien van het aanbod in de verzorgingssector is dat de private sector geïnteresseerd is bepaalde diensten aan te bieden. Bijvoorbeeld investeren in bepaalde tandartszorg in een stad als Nairobi. Vervolgens wordt daar dus alleen nog geïnvesteerd in gezondheidszorg voor de rijkere bovenlaag en wordt de basiszorg uitgekleeft.

Er zijn meerdere manieren om te proberen hierop te reageren. Wat ons betreft ligt er een heel duidelijke rol voor de overheid en de WHO En als je kijkt naar een stuk internationaal handelsverkeer, binnen de WTO wordt momenteel gespeculeerd over het GATS-verdrag. Daar valt heel duidelijk gezondheidszorg onder. Althans dat zou er heel duidelijk onder moeten vallen. Het is niet voor alle landen een heel relevant aspect. En gezien de ontwikkelingen op WTO-gebied staat het op dit moment niet eens zo zeer op de agenda. Wij pleiten er wel voor dat eerst assessmentstudies worden gedaan voordat landen overgaan tot openstelling van hun markten

Wij zijn niet volledig tegen het handelen in diensten, want het kan voor een overheid een oplossing zijn om een bepaalde zorg aan te kunnen bieden die zij anders misschien niet kan aanbieden. 'Alternatief' dat klinkt heel definitief, maar wij pleiten ervoor dat de WHO bijvoorbeeld daar dus een duidelijke rol heeft. Dat de WHO toch meer van zich laat horen dan ze nu doen, En die heel duidelijke rol van de overheid definieert

De discussie ging allereerst over de Nederlandse situatie en in hoeverre die vergelijkbare tendensen vertoont als in armere landen.

Anke merkt op dat er al veel grote bedrijven actief zijn en dat dat moeilijk terug te draaien is. Verder vraag ze zich af of er geen groter onderscheid gemaakt moet worden tussen die grote spelers en kleine ondernemers, bijvoorbeeld tussen een arts en een kruidenier.

In de Nederlandse situatie laat de overheid al flinke steken vallen als het gaat om te proberen het proces te reguleren, dus dan is de situatie in Kenia of Burkina Faso helemaal slecht. En slotte wijst Anke op het dilemma van de braindrain, die - ook binnenlands - zorgt voor een uittocht van gezondheidswerkers van het platteland naar de steden of naar het buitenland.

Een van de dilemma's bestaat uit het maken van keuzes over waar geld voor gezondheidszorg aan besteed wordt, aan bestrijding van malaria of een dure MRI-scan.

Sander van Bennekom wijst erop dat cruciaal is welke condities de internationale donoren stellen. Hij ziet een kans in het gebruiken van Impact Assessment Studies op dit gebied. Ook waarschuwt hij ervoor niet teveel verwachtingen te hebben van de mogelijkheid van de WHO (via de ministeries van Gezondheid) om

tegenwicht te bieden. Het verleden leerde dat de WTO dat beleid effectief kan frustreren. Verder wijst hij op het specifieke probleem van de kartelvorming binnen de farmaceutische industrie.

Niek Koning pleit allereerst voor een scheiding tussen de productiekant van gezondheidszorgdiensten enerzijds en het aanbod en de verzekeringskant anderzijds. Als je die kunt splitsen zouden landen die bepaalde type artsen niet hebben of bepaalde soorten gezondheidszorg niet kunnen opzetten, dat kunnen aankopen in het buitenland. Dat hoeft niet te betekenen dat daarmee ook het aanbod geprivatiseerd is. Dat stukje dat zeg maar bepaalt "wie het eerst aan de beurt is" moet je nooit privatiseren. "Eigenlijk moet je de rijken opsluiten in een publiek gezondheidssysteem. Ze moeten niets kunnen kopen op de markt. Ook niet aanvullend. Dat lijkt me politiek-economisch gezien - redenerend vanuit ondermeer de vraag "hoe werken politieke markten?" - de enige manier om te voorkomen dat de wachtlijsten bij bepaalde basisvoorzieningen te lang worden."

Wemos wil graag de problematiek rond de commercialisering van de gezondheidszorg in ontwikkelingslanden koppelen aan de in Nederland en Europa, en vraagt om suggesties voor manieren om dat hier aan te kaarten.

Lou merkt afsluitend op dat er in de zaal geen grote meningsverschillen over dit onderwerp zijn en dat we verdere commercialisering en privatisering geen goed idee vinden. Anke werpt tegen dat we niet naïef moeten denken over de invloed van technologische ontwikkelingen, die hun eigen dynamiek met zich meebrengen die moeilijk te beïnvloeden is/

Biologische landbouw.

Wytze de Lange licht zijn stuk over biologische landbouw kort toe en zegt dat het aansluit bij het eerdere verhaal over regionaliseren. De discussie daarover hebben we al voor een deel gevoerd.

Lou merkt op dat het goed is om bepaalde dingen meer te concretiseren, in de zin van voorstel voor een ander wereldhandelsbeleid.

Niek Koning: Volgens mij moeten we twee dingen nog bekijken. Het ene is: er is een heel groot deel van de wereld dat geen milieuprobleem heeft door emissies, maar door uitputting. Als je over biologische landbouw praat, dan denk je toch aan een wat duurzamere soort landbouw. Dan moet je ook iets te bieden hebben voor dat soort omstandigheden. De vraag is of het louter introduceren van dat soort methodes wel genoeg is. Vaak zijn dingen ook van prijsverhoudingen afhankelijk. Boeren zijn dan niet eens in staat zijn om die methodes te gebruiken.

Een andere vraag is: kan biologische landbouw de wereld op lange termijn voeden? Twintig jaar geleden waren er al studies die zeiden Nederland kan zichzelf voeden. Dat vergt echter een grote omschakeling in voedingspatroon. Afhankelijke van de inschattingen over de ontwikkeling van de wereldbevolking en hun voedingspatroon, kun je erg pessimistisch worden op dat gebied. Denken over ecologisering van de landbouw zou ook kunnen door verbetering van bestaande technieken in plaats van alleen proberen emissies terug te dringen, wat vaak gepaard gaat met oogstverliezen.

Anneke wijst erop dat de handelsstromen sterk beïnvloed worden door technologische vervangers en dat het verhaal over regionalisering daar geen rekening mee houdt. Sander vindt dat de factor consumenten te gemakkelijk overgeslagen wordt, die laten de markt in biologische producten grotendeels in de steek.

Wytze: Dat is absoluut een probleem. Er is een groot verschil tussen burger en consument, binnen dezelfde persoon. Dat weten we allemaal. Het is zowel een kwestie van de bevolking, als een politieke kwestie. "Wat/waar steun je?", "Op wat voor onderzoek richt je je?" Er is bijna geen cent meer voor biologisch landbouwonderzoek. Al het geld gaat naar gentech. Dat soort dingen bepalen ook zo sterk waarom zo'n sector zich niet verder ontwikkelt.

IV-4. Korte introductie en reacties op mondelinge bijdrage over transnationale ondernemingen door Erik Wesselijs

Men zegt dat het bij de WTO-verdragen gaat om vrijhandel. Belangrijk is om in het oog te houden dat bij tweederde deel van de wereldhandel transnationale ondernemingen betrokken zijn. Eenderde van de totale wereldhandel vindt zelfs plaats binnen transnationale ondernemingen. Het vrijhandelsconcept waarvan wordt uitgegaan is een heel twijfelwaardig uitgangspunt. Het gaat bij die WTO-regels eigenlijk niet zo zeer om vrijhandelsregels maar om regels die die de helemaal niet zo vrije handel tussen en binnen transnationale

ondernemingen beschermen.

Het beste voorbeeld is de TRIPs, maar ook ten dele de voorstellen ten aanzien van WTO-regels op het gebied van investeringen.

Als je het hebt over WTO-regels heb je het aan de ene kant over de regulering, liberalisering. Dat is vooral op een landelijk of een lokaal niveau zo. Aan de andere kant zie je dat WTO-regels nationale of lokale regels ter bescherming van het milieu, sociale regels of werkgelegenheidsbeleid ondermijnen of bemoeilijken. En op macroniveau vindt in feite een re-regulering plaatsvindt. Ik zie de WTO als een re-regulering ten dienste van een bepaalde economische organisatie waar die transnationale ondernemingen een heel belangrijke rol spelen. Op een hele hoop terreinen binnen de WTO komt dat niet zo maar uit de lucht vallen. CEO heeft daarover vrij uitgebreid gepubliceerd. Transnationale ondernemingen hebben bijvoorbeeld intensief lobby gevoerd in het kader van het dienstenverdrag. Het dienstenverdrag zou er niet geweest zijn als Amerikaanse financiële transnationale ondernemingen daar niet vanaf het begin van de jaren zeventig structureel campagne voor hadden gevoerd. Vaak zijn er nauwe allianties tussen die ondernemingen en overheden.

Op het gebied van alternatieven voor dat WTO-regiem van regels om de internationale economie te sturen onderscheid ik twee niveau's. Er is een structureel niveau en een inhoudelijk niveau. Binnen dat structurele niveau zijn twee dingen van belang: aan de ene kant het versterken van de mondiale oppositie en de andersglobaliseringsbeweging. Aan de andere kant is het heel belangrijk om iets te doen aan het kader waarin die regulering tot stand komt. We moeten iets doen aan het belang dat die transnationale ondernemingen hebben bij het soort regels die nu geformuleerd worden binnen onder andere de WTO. En iets doen aan die nauwe samenwerking tussen overheidselites en economische belangen. Dit is een heel belangrijk punt om centraal te stellen in campagnes voor een andere internationale economische orde. Aantonen dat het geen neutraal proces is, maar dat het gestuurd wordt door economische belangen. Een deel van de strategie zou er uit moeten bestaan om iets te doen aan dat samenspannen.

Er zijn een aantal duidelijke voorbeelden waarbij de Europese Commissie actief en intensief samenwerkt met het bedrijfsleven. Ik denk dat we nu in een stadium zitten dat dat soort structuren blootgelegd moeten worden. In de zin dat we een poging moeten doen om die samenwerkingsverbanden te doorbreken. Daarbij is het van belang om door openbaarheid te zorgen dat het een politiek onderwerp wordt en dat te gaan gebruiken om een verandering te bewerkstelligen.

Naast inhoudelijke zul je ook concrete voorstellen moeten doen voor die andere internationale economische ordening. Wat mij betreft passen de huidige transnationale ondernemingen daar niet in en het is dus heel belangrijk dat we voorstellen maken voor een wereldeconomie waarin die transnationale ondernemingen niet meer bestaan. Daar zijn nog geen goed uitgewerkte blauwdrukken voor handen. Dus is dus nog ver weg en daarom niet zinvol om nu verder uit te werken. We leven in een situatie waarin je transnationale ondernemingen hebt en ik ga ervan uit dat we daar de komende honderd jaar ook nog in zullen zitten.

Dus moeten we gewoon praktisch kijken "Wat kunnen we doen?" Om in ieder geval de tendens van de afgelopen decennia van een toenemende politieke en economische macht van transnationale ondernemingen aan banden te leggen. Elders zijn daarvoor al een aantal simpele dingen genoemd, zoals bindende regels voor transnationale ondernemingen op internationaal niveau, een streng anti-fraude beleid, beleid tegen kartelvorming en een internationale aanpak van belastingsparadijsen. In principe simpel, alleen de vraag hoe ze in de praktijk uit te werken...

Er volgt allereerst een discussie over de rol die multinationals wel zouden mogen hebben, en pleidooi van Erik om ons niet te verliezen in wishful thinking om ze geheel weg te denken. Dat is alleen op hele lange termijn denkbaar. Het gaat er om wat er nu ondernomen kan worden om hun macht in te perken. Louis merkt op dat bij regionalisering de wereldhandel sterk zal afnemen, waardoor hun rol al vanzelf verkleind wordt.

Erik (als reactie op vraag over rol van MVO): Ik denk dat de discussie rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen heel relevant is in deze kontekst. Als je namelijk kijkt naar het type kapitalisme dat zich de afgelopen 10 - 15 jaar ontwikkeld heeft, dan zie je dat dat gekenmerkt wordt door een verschrikkelijke frauduleusheid. Het concept Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is nu politiek een behoorlijk

explosief concept. Omdat het (interne) gedrag van bedrijven die daarmee mooi weer liepen te spelen - waaronder ook Albert Heijn - natuurlijk niet Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen genoemd kan worden.

In onze campagnes voor een andere economische ordening moeten we daarvan gebruik maken, van dat soort tegenstellingen die zo overduidelijk op tafel liggen op dit moment.

Sander verwijst naar het feit dat de meeste concrete voorbeelden die Erik noemde al veertig jaar op de UNCTAD-agenda staan. Het gaat om kartelvorming, bindende regels, anti-fraude, belastingparadijs...

In de discussie wordt opgemerkt dat de UNCTAD grotendeels voorbijgestreefd is door GATT/WTO. Maar Sander denkt dat juist nu de ruimte geschapen wordt voor een gedeeltelijke terugkomst van de UNCTAD-agenda, waarbij we moeten oppassen om niet te simpel alle oplossingen daar te willen leggen. De Amerikaanse agenda is, daarin ondersteund door de EU, om de UNCTAD te reduceren tot een denktank en daaraan moeten we tegenwicht bieden. In juni is de volgende UNCTAD-conferentie in Brazilië.

Anneke van Luiken merkt op dat de agenda voor een deel (postitief) beïnvloed wordt doordat de ontwikkelingslanden meer en meer tanden laten zien, vergelijk hun optreden in Cancún. Ook vraagt zij om terughoudendheid bij het verleggen van de oplossingen naar de UNCTAD, want die zou ook gedemocratiseerd moeten worden en heeft in het verleden ook te graag als vertegenwoordiger van ontwikkelingslanden op willen treden, wat hun emancipatie in de weg kan staan.

- Niek Koning wijst er nog op dat de UNCTAD allang de UNCTAD niet meer is. In de jaren '70 hebben de ontwikkelingslanden een enorme strijd moeten leveren om die UNCTAD te dwingen om dat 'integrated programme for commodities' aan te nemen. En een kanaal heb je toch nodig. Tegelijkertijd moet je natuurlijk kijken naar hoe kunnen ontwikkelingslanden binnen UNCTAD of binnen de WTO meer macht ontwikkelen. Een goede manier is natuurlijk te kijken naar wat ze op dit moment doen. Ze slagen er de hele tijd in om dingen tegen te houden zo gauw agenda's gekoppeld worden. Dus zo gauw als de Europese Unie probeert die nieuwe issues te pushen dan zeggen de ontwikkelingslanden: 'dat doen wij niet!'. Dat zeiden ze eigenlijk ook in Rio en in Johannesburg "Jullie (noorden) kunnen wel gaan voor duurzaamheid, maar als die duurzaamheid alleen maar betekent dat jullie bij ons iets halen en we krijgen er niets voor terug, dan doen we gewoon niet mee".

Je moet proberen de verschillende agenda's - agenda's voor klimaatsverandering, duurzaamheid, handel, investeringen, biodiversiteit, en dergelijke - te koppelen. Want op dat moment kunnen ontwikkelingslanden zeggen: wij komen we jullie alleen maar tegemoet op een punt wat voor jullie noorden belangrijk is als jullie dat andere punt doen dat wij belangrijk vinden.

- Anne van Schaik voorspelt dat het steeds om dezelfde spelers gaat: Zodra je de WTO opheft - en daarom is het nooit zo'n zinvolle discussie om te praten over wel of niet WTO opheffen - dan krijg je dezelfde machtsspelletjes en problemen in de UNCTAD. En daarom moeten we juist de tegenbeweging steunen. Maar ook de tegenbeweging in de WTO zelf. Er is bijvoorbeeld een enorme lobby geweest voor ontwikkelingslanden op het gebied van een investeringsakkoord, onder andere ook bij jullie. En ik denk dat zoiets ook ontzettend goed helpt. Dus dat je goed kijkt waar je medestanders zitten. Niet alleen bij NGO's maar ook bij landen, en misschien ook wel breder.

- Erik: Ik denk dat we echt vergelijkingen kunnen trekken met wat er in Amerika gebeurde in de tijd van het Rogue Capitalism, aan het eind van de 19e eeuw. Toen je enorme machtsconcentraties zag in het bedrijfsleven, enorme kartelvorming. En toen is er een enorm politiek offensief geweest en is er tegenwetgeving ontwikkeld. Waardoor de problemen wellicht niet helemaal zijn opgelost, maar in ieder geval is de tendens behoorlijk tot stilstand gebracht. En ik denk dat we nu - gezien de corruptie en machtsconcentratie in de globale economie - zo'n initiatief nodig is. Dat is in zekere tegenspraak natuurlijk met onze campagne, er zit een zekere frictie met onze campagne tegen een competitieakkoord in de WTO. Maar dat aan dat voorstel voor het competitieakkoord zaten zoveel haken en ogen dat niet een anti-kartel beleidsinstrument zou worden. Een echt anti-kartel beleidsinstrument, gericht tegen oligopolies, lijkt me cruciaal.

- Lou: Ja, wij zouden het toch wel erg prettig vinden als we ergens in april een gezamenlijk document hebben

dat we andere mensen in hun handen kunnen geven. Want er begint weer wat beweging te komen op allerlei manieren. Binnen vakbonden maar ook in allerlei groepen en organisaties rondom de WTO, Europa en andere fora. En daar kan een alternatief of iets dat richting aangeeft erg behulpzaam bij zijn. En ja, Kees en ik, zouden het fijn vinden als wij, ondanks dat er nog heel veel zaken niet echt uitgediskussieerd zijn toch een aantal hoofdlijnen kunnen presenteren. Ik ga ervan uit, dat we niet alles kunnen behandelen dat we zouden moeten behandelen. Er zijn zaken waarover we het niet eens zijn, of die - zoals de biotechnologie - nog niet helemaal bediskussieerd zijn. Maar ik denk dat er toch voldoende punten zijn waar we een interessant document mee zouden kunnen maken. En in mijn concept voor dat document zouden we naar aanleiding van de discussie van vandaag een aantal zaken moeten aanpassen. Want het stuk dat ik gemaakt heb - overigens dit is op basis van de discussie van de vorige keer - gaat uit van een sterke anti-WTO tendens, en "we moeten iets anders daarvoor in de plaats krijgen" Op dat punt kunnen we nog duidelijk maken dat het institutionele kader uiteindelijk niet het meest beslissende is, maar wel de machten zoals ze werken en de tegenmachten die we kunnen vormen. Dat is eigenlijk veel essentiëler.

Als het gaat om de multinationals: ik vind dat Erik een aardige richting heeft aangegeven. Ten aanzien van de regionalisering denk ik dat - en dat geldt ook voor biologische landbouw- we op zijn minst punten kunnen opnemen in de sfeer van daar moeten veel meer mogelijkheden voor zijn. Er moet veel meer ruimte voor komen zonder te zeggen dat "de hele wereld die kant op moet."

Myriam vander Stichele heeft nog via Anneke snel een stuk ingestuurd, waarin ze zegt dat ze hier graag mee wil doorgaan, en een hele serie punten aangeeft die een aanvulling of toespitsing zijn van wat ik in het lijstje heb opgenomen.

Ze wil graag meer uitwerken over de financiële sector, punten voorstellen die daarop betrekking hebben.

(In een afsluitende discussie wordt besloten dat het stuk niet de vorm van een echt manifest zal krijgen met ondertekening en dergelijke, maar meer een verslag van de ronde-tafel-bevindingen waarvan de verantwoordelijkheid bij de schrijver(s) ligt)